

PETAR SA DVE SENKE

Bilo je to doba kada su se ljudi igrali sa zemljom. Onda kada su bile svadbe snegova i kiša.

Kada je do sveta dopirao govor sa drveća. Kada su susreti imali više glava, a ples sa slučajem bio je traganje za padom ili uzdizanjem među komete.

To je bilo ono vreme kada su prvi put udate magle počele kružiti oko gradova, dvoraca i sela, kada je ljudski soj postajao nespokojan, a istina je prvi put zabavljala laži. Tu i tamo u svetu, među ljudima, počela su se javljati rukovanja od peska, poneki grumen zemlje nije imao strpljenja, a uznemirenim alhemičarima, na tajnim mestima, san nije dolazio na veđe.

Bila je to Družina ljudi koji su zakopavali senke. Njih sedmorica našla su se oko 1760. godine u Trstu, gradu u čijem pogledu su se dodirivale Otomanska, Habzburška i Mletačka imperija, na tajnom sastanku koji je trajao tri meseca kada su se u noćima pod narandžastom mesečinom u njima utrkivale groznice i kada su na poslednjem sastanku u kamenitoj kući bez prozora na Trgu San Benedikto unapred posrkali smrt i izmerili dimenzije sopstvenih senki pohranjujući ih pod trećim kamenom levo od praga na ulazu u gostinsku sobu. Potom su se razišli odlazeći kočijom iz grada, svakoga dana jedan po jedan, kao ljudi koji su u očima imali vrt.

Nikada se nije saznalo ko je i kako ove ljude sastavio. Da li su se oni našli po neobičnom mirisu osmeha? Ili po tragovima šare bez daha koju su svi nosili na levom obrazu? Ili, možda, po tome što su svi znali kako na nebu nastaju boje? To se nikada saznalo nije, kao ni činjenica njihovih likova i zvanja, i niko za tim nije ni tragao, jer svi su oni neprimetno kružili oko mraka koji se spušta i tu, u sumrak, kada umire dan i kad senke mršave naglo, imali svoju berbu duša bivajući teži svakoga dana za gram prašine.

Svi ljudi koji su radili za pomenute persone bili su na prvi pogled vrlo obične pojave; skromnog oka, bledeg lica u važnom liku bare, ljudi mirni, spokojni, sa svežnjevima predaka u glavi, bez, na prvi pogled, suvišnog kloketanja misli ili klicanja putevima koji ne postoje. Ti ljudi bili su stvorenja kojima se veruje; jarko crvene nemoći, pognuti pod mnoštvom lepih osobina, navikli na tri vrste vetra, ljudi koji su opčinjavali lakoću, leti sa torbama svetlosti, zimi sa torbama punim snega. Ljudi neprimetni, pomalo okamenjeni, nešto uži od sekunde, što skaču u bunar kad se skače, što srču čorbu kad se srče.

U ovoj svečanoj prilici pripovesti bavićemo se samo jednim od njih, i to kalfom, jer Društvo koje zakopava senke nikada i niko video nije. Ostalima slučajno, uzgred. I to samo kad neko od njih napravi krupan korak duše; ili kad se pokaže kao nešto veći genije. Ili kada slučajno dobije ono neobojeno sutra i padne u očaj poput rastresenog i zbnunjenog dirigenta pred orkestrom.

Zanimanja ovih ljudi bila su, takođe, sasvim obična, baš ista kako ih zenica vidi. Svi njihovi poslovi bili su, na prvi pogled, savršeno zaraženi razumom. Berberin, obučar, lekar, sobar, krojač, krčmar, vidar. Svako od njih mogao je da priđe čoveku dovoljno blizu i u sumrak da mu izmeri dubinu senke i da meru odnese baš tamo gde treba, gde se senke ostavljaju, u kamenitu kuću bez prozora na Trgu San Benedikto, u koju je u noćima pod narandžastom mesečinom dolazio član Društva koji je preuzimao senke i nosio ih neznano kud ne osećajući meso putovanja niti teret što izjeda usne. Svaki član ovog tajanstvenog Društva imao je svoga kalfu i dve i po decenije kalfe su lutale prostorom između Janjine i Smirne i Trsta i Odesa, poljem izdužene vrtoglavice, noseći sopstvene kockice tela, ulazeći u trag srećama i nesrećama ljudi, negujući slučaj i zviždanje po dubini vremena. Potom, oko 1790. godine, iznenada su se izgubile poput onih što zaseju njivu, a žetva im je neviđena, a znana.

Oko 1765. godine, kada su ptice nalazile ljude, počele su se događati neobične pojave koje su bile deo noćnog neba, a koje su mudre glave tumačile da obično dolaze pre kuge ili možda, čak, i posle nje. U gradu Megalopolisu, na Peleponezu, postojao je jedan namerno visok čovek koji se jedne zore probudio kao kepec i koji nije tog jutra, koje nije menjalo svet, razumeo meru svog budućeg trajanja. U visokom, planinskom gradu Kruševu, u Makedoniji, najbolji pevač u tri pašaluka jedne zore postao je kip koji prima tišinu i ništa više. Vazduh oko njega nije bio savitljiv, glasne žice su mu postale hladne uzde i on nikada više nije zapevao. U gradu Tašagilu, u Trakiji, pesnik koji je imao istančan smisao za nebo jednog jutra nije video svoj odraz u njegovom baršunu i nikada više nije nazdravio tom snu u svojim pesmama. Najmudriji čovek grada Rimnika u Vlačkoj jednog osvita probudio se u ogleдалu sličnom našem, ali potpuno praznom, bez ijedne misli, i nastavio je u njemu da se ogleda danima i godinama i nikada mu se misao više nije ukrcala u nadu, niti nada u misao. U gradu Foči, u Bosni, devojka čija je lepota ušla u pesmu osvanula je unakaženog lica kao da je tokom noći preko nje vekovna suša prešla ili ničim objašnjena igra bola. Na obali mora, u Boki, u tvrdom Perastu, trgovac koji je celog života igrao igru lutanja jednog uranka nije izašao iz sobe i ostao je večno u njoj sa pogledom na prozor koji gleda u more.

U periodu 1765–1790. godine, na mnogim tačkama pomenutog četvorougla (Janjina–Trst–Odesa–Smirna) dogodila su se u zoru mnoga slučajna pogubljenja osoba bez krivice krivih na koje se preko noći obrušavala neka kratka ali jaka mržnja, ili pusta i samlevana godina, i gde u jutrima za njih nije bilo života već samo slučajno i bezrazložno pogubljenje.

Čovek po imenu Petar živeo je u gradu Livnu, u Bosni, u kojem je s vremena na vreme iskršavalo više stihija i gde su ljudi od tri vere imali potpuno isti pepeo. Petar je bio vidar i išao je tamo gde ga zovu, gde se rane leče i gde se uranja u sitniš tela ili, ponekad, i u sitniš duše. Petar je bio mudar čovek; čutao je o ljudskim ranama i znao je da se jedno zbiva, a da se događa drugo. Da ljudski lik može da ispari iz ogledala reke i da čovek može lako i brzo da izgubi molitvu.

U leto 1769. godine vidar Petar zaputio se drumom koji je vodio ka Mostaru. Prvo je prošao južno od kasabe mesto gde su se čuvali ostaci stare rimske raskršnice, koja je inače presretala kasablje pre spavanja, a potom je, susrećući se sa mehurićima različitih glasova,

pošao na jug sve više tokom puta svoje netačne oči pretvarajući u strelu svetlosti koja može da dosegne i onu nepristupačnu bol. Do ulaska u mostarsku čaršiju Petar se sve više preoblačio u ono što treba da bude: u oko koje prepoznaje pegu kamena, u uho što sluti jauk u plesni glasova, u pogled što vidi korenje oblika, u posudu u kojoj leže sumrak.

U mostarsku čaršiju Petar je ušao noću kao što ulaze oni koji imaju leteću slutnju ili rade neki posao što ne dozvoljava lepe i čiste misli. Gde je i kod koga prenoćio te noći takođe se nije znalo, ali ujutru je imao smiren pogled i uzdržane bore, malo bleđu put lica, glavni pojas kapka na oku bio mu je tajanstven, ali pouzdan i on je mirno prošetao šumom podneva mostarske čaršije izbegavajući zidove ljudskih senki.

Tog popodneva Petar se pojavio u kući bogatog mostarskog trgovca. Tri puta udario je alkam o drvenu kapiju, zagledao se u nokte koji su bili napravljeni od dva dana puta, dva puta se povukao korak unazad, dlanovima poravnao organe koji su mu štrčali u vazduhu. Potom se kapija otvorila i on je ušao u avliju.

Te noći, koja je razvlačila postojanje, na minderluku u zadnjoj sobi, uz škiljavu i bleđu svetlost sveće, bogati mostarski trgovac, uz podrhtavanje kostiju brade i uz silni metež u jetri, ispričao je Petru šapatom, kako i priliči, nedoličnu priču koja je trgovcu dugo plutala u ustima, ali je ostala neizrečena jer se njemu činila da se i ne može izreći već da je samo golemi tovar nesvestice. Sam Petar, koji inače nije verovao u treptaj, govor mostarskog trgovca upravo je doživeo tako i dok se hvatala mahovina uranka shvatio je da je probdeo jednu noć i da se na njoj ne može nikada više uhvatiti zelena pamet zaborava. Istovremeno, Petar je u sebi osetio neki čudan nemir; opisi koje mu je te noći mostarski trgovac izgovorio kao da su razvezali neko uže u njemu; to su bili kao neki znakovi o bistroj i dubokoj vodi, kao neko tačno prepoznavanje žeđi koju do tada nije osetio, a za kojom nikada ni žudeo nije.

Ujutru je Petar zaspao i spavao do podne. U ovom prepodnevnom snu, koji je obično težak i pun nemira, Petar je osetio miris ruže, a izobilje tišine preplavilo je san. Snom su se protezale duge i teške kiše, preko sveta od blata prešla je kao neka senka, Petrovo lice ogledalo se u vodi beskrajnog mora, visok čovek sa kopljem u ruci čuvao je ptičiji let. Petrovim snom na trenutak kao da je prošla jedna munja i pogodila ga u onaj prostor na nebu gde mu se spaja srce i slutnja.

Petrovo telo podrhtavalo je u snu poput tek rođenog šteneta.

Kada se probudio, vidar Petar osetio je da mu je zamrlo vreme i da mu je duša duga, duža nego što treba. I Petrovo disanje bilo je različito od onoga pre sna; tvar mu se na duši nije držala i Petar je treptao poput brzog i kišnog proleća.

Setio se Petar priče koju mu je prošle noći pričao mostarski trgovac. Bilo je to u vreme poslednje kuge. Bolest je tek stigla na deset dana od Mostara, ali kao da je već u čaršiji boravila. Kada se pojavila reč o njoj kao da je u čaršiju i u domove ušla. Trgovac je odlučio da porodicu pošalje u visinu, u planine, prijatelju i ortaku u Nevesinje. I da je na put opremi kako dolikuje njegovom ugledu i imetku, a naročito svoju ćerku ljubimicu koja je već imala krilo žene, a lik nebeskog anđela. Put belu poput snega, oči svetle i duboke kao čekanje tišine, trepavice koje stanuju u cvetovima. Usne na kojima se čuvala tajna prvog senčenja devojačke duše.

I kao što se zna da nijedno zlo nikada svetom ne hoda samo i da uvek stiže na vreme tako se to dogodilo i tada. U planini su karavan sa više mostarskih porodica i njihovom pratnjom presreli hajduci. Bilo je to gluvo doba dana, onaj tren kad vreme u danu stoji, kad oblaci, vode, kamenje i bilje na trenutak stanu i osluškuju vreme što se ne pomera. Karavan je sa svih strana bio zatvoren u planinskom tesnacu, pratnja je bila nemoćna, njihov vođa je odmah oštrom hajdučkom sabljom bio posečen. Hajduci su okovali karavan, žene i deca tiskali su se jedno uz drugo od straha, sa lica hajdučkog harambaše vejala je grabljivost i dostojanstvo. Svi u karavanu namah su postali roblje, moć mostarskih trgovaca u trenu je postala osušena stabljika, hajduci su roblju ulazili u disanje i niko od roblja nije imao vazduha.

Trideset mesečina mostarsko roblje provelo je duboko u planini. Poruke između hajduka i mostarskih trgovaca neprekidno su putovale; prvo brzo, pa onda sporije, pa ih nije bilo, pa onda opet brzo. Nekad su trgovci slali pisma u nikud i do njih njihovi odjeci nisu dolazili. Ponekad su trgovci sretali nepoznate ljude u čaršiji; u pogledu oni su imali najdublji rov mraka i struju ledene kiše i neko muklo, ubistveno treperenje u jeziku. Na kapijama svojih avlija mostarski trgovci nalazili su neke čudne znake: parče noža kojim je sečen mrzav krug na drvetu kapije što je značilo ocrtavanje i bezizlaz, presečenu senku dima koja je lebdelela na ulazu. Pune lubenice dukata hajduci su tražili za otkup i to je gradilo nered u čaršiji; trgovci su žal za ženama i decom imali, ali bilo im je žao i dukata.

Bilo je šta je bilo i ne ponovilo se. Mostarski trgovci otkupili su roblje. I trgovcu kod kojeg je vidar Petar došao porodica se vratila i onda se kao na pesku ocrtala sva trgovčeva nesreća i nešto zbog čega je trgovac začutao, a ni njegova čeljad o tome nije smela da progovori. U trideset mesečina ropstva duboko u planini u trgovčevoj kćeri ljubimici dogodila se prostranost, rominjanja u njenoj duši dobila su temperaturu, na njenom zglobu mala isturena, zagonetna kost nežno je zadrhtala, dužnost joj se smela s lica, okov stvari je obuzeo, mladi hajduk obreo joj se u duši i oni su pronašli zajedničku jabuku. Mladi hajduk njegovoj kćerki ljubimici očarao je suzu, prevario je kolo u njoj, sa materom i sestrama oduzeo joj je dodir; topla priroda nagosti istrčala je devojci na lice, trepavica joj se produžila, a svetlo oko postalo je još čistije i dublje. Jednom rečju hajduk je devojku omađijao, zaljubljujao joj devojačke strune, poslao joj u san pticu koja ga je ka njemu dovela. Harambaša kod kojeg je došao glas o ljubavi hajduka i mlade Mostarke potegao je sablju da ih oboje poseče, jer hajdukov gest slutio je samo nevolju, ali družina ga je sprečila jer hajduk je najhlabriji u družini bio.

I zato je mostarski trgovac pozvao vidara Petra i pred njega silne dukate te noći je prosuo. Vidar Petar je trebalo devojci ljubav da otme, da večno mladog hajduka zaboravi. Da ga nikada više ne pomene, a kamoli za njim uzdahne ili suzu da pusti. Kad ga ona zaboravi u sebi, zaboraviće to i njena mater i sestre, a za njima i sva čaršija. I to što se dogodilo u stvari nije se zbililo. Ne postoji i neće postojati. Petrov gest, i znanje, o kojem se priča, o tome treba da odluče. I da se sve jednom završi jer dosta je nereda u pogači bilo u trgovčevoj kući u poslednje vreme.

Već tri dana posle Petrovog odlaska iz trgovčeve kuće devojka se smirila. Očigledno da je vidar otključao njenu dušu, zacelilo joj rane, a potom je obukao u udobnu i dobru svilu

snova. Devojka je počela da jede i dobro da spava. Snovi su joj nekad bili bleđi, nekad sivi, misli cele i na njima se s vremenom hvatala paučina. Devojka je potpuno zaboravila mladog hajduka, ime mu više nikada nije pomenula, niti se više upuštala u nešto smutno i varljivo. Posle tri meseca udala se za momka iz dobre mostarske trgovačke kuće. Njih dvoje živeli su dugo, vrlo dugo i izrodili su mnogo dece koja nisu bila baš obdarena nekim odlukama niti su im životi pogodovali ma kakvoj gordosti.

Vidara Petra niko nikada više nije u Livnu video, niti je njegova noga kročila u Trst, u kuću na Trgu San Benedikto. Društvo je precrtalo jednog kalfu kao da ga nikada nije ni bilo, a ona šestorica sasvim su dobro obavljala svoj častan posao. Proticale su godine, snegovi su okivali planine, crta na materiji lagano je vibrirala, ljudi su na vekove vikali, senke su bile samo dim tela. Ponekog čoveka bi ponekad obuzela neka pomama bića, ali se to rešavalo brzo i uzgred jer to je sve škodilo ugledu pogleda i tela.

Na planinskom prevoju koji se nalazio deset dana puta od mostarske čaršije neke kiridžije videle su čoveka sa dve senke. Bio je to dan kao savršena tajna, drveće u planini kao da se napilo sna, prevojem je zujala zaboravljena pčela; sve kiridžije imale su neotvorenu tugu i kosti koje trče. Čovek sa dve senke prošao je prevojem. Oko njega bila je šuma svetlosti, čelo mu je bilo nahranjeno čudnim sjajem, a u pogledu su mu vejale neobične i čiste vedrine.

Korak mu je bio dug, neobično dug, baš kao korak čoveka sa dve senke.